

ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิชุมชนท้องถิ่นในการคุ้มครองและรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน
Legal Problems Relating to Local Community Rights to Protection and Preservation
the Environment Sustainable

ธีภพ ประชาจิตกุล^{1*} และจุฬาพัฒน์ กীরติภูมิธรรม²

Theebhop Prachachitkul^{1*} and Julapathana Kiratiphumtam²

^{1,2}อาจารย์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก

^{1,2}Lecturer from the Faculty of Law Krirk University

*Corresponding author E-mail: thailegalconsult@gmail.com

Received: 13 May 2025

Revised: 2 June 2025

Accepted: 3 June 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิชุมชนท้องถิ่น 2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายระหว่างประเทศภายใต้กระบวนทัศน์แบบมีมนุษย์เป็นศูนย์กลางกับกระบวนทัศน์แบบมีระบบนิเวศเป็นศูนย์กลาง 3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบสิทธิชุมชนท้องถิ่นตามกฎหมายต่างประเทศกับกฎหมายของไทย และ 4. เพื่อศึกษาแนวทางการรับรองสิทธิชุมชนท้องถิ่นในกฎหมายของไทยในการคุ้มครองและรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาวิจัยข้อมูลจากเอกสาร อาทิ หนังสือ ตำรา บทความวิชาการ วิทยานิพนธ์ กฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายต่างประเทศ กฎหมายของประเทศไทย เว็บไซต์ แล้วนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) กฎหมายของประเทศไทยยังไม่มีมีการรับรองสิทธิชุมชนท้องถิ่น เนื่องจากกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของไทยได้ให้การรับรองสิทธิชุมชนภายใต้กระบวนทัศน์แบบมีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง ซึ่งสิทธิชุมชนท้องถิ่นมีความสำคัญต่อการคุ้มครองและรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน 2) มนุษย์เป็นผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายและธรรมชาติเป็นเพียงวัตถุแห่งสิทธิ ส่วนกฎหมายระหว่างประเทศภายใต้กระบวนทัศน์แบบมีระบบนิเวศเป็นศูนย์กลางมีลักษณะเป็นสิทธิเชิงเนื้อหาและไม่ใช่เฉพาะมนุษย์ที่เป็นผู้ทรงสิทธิตามกฎหมาย แต่ธรรมชาติก็มีสิทธิตามกฎหมายในฐานะประธานแห่งสิทธิด้วยเช่นเดียวกับมนุษย์ 3) ในกฎหมายของบางประเทศได้ให้การรับรองสิทธิของธรรมชาติหรือสิทธิของแม่ธรณีซึ่งให้ความสำคัญต่อสิทธิชุมชนท้องถิ่นทั้งในรัฐธรรมนูญและกฎหมายลำดับรอง รวมถึงการรับรองสิทธิโดยคำพิพากษาของศาลในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี สำหรับกฎหมายของไทยยังไม่มีมีการรับรองสิทธิชุมชนท้องถิ่นโดยระบบนิเวศเป็นศูนย์กลางเหมือนในบางประเทศ และ 4) การรับรองสิทธิชุมชนท้องถิ่นซึ่งให้ความสำคัญไม่ใช่เฉพาะประชาชนในชุมชนเท่านั้น แต่รวมถึงสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ซึ่งจะเป็นแนวทางเพื่อการคุ้มครองและรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: กระบวนทัศน์กฎหมาย, มนุษย์เป็นศูนย์กลาง, ระบบนิเวศเป็นศูนย์กลาง

Abstract

This research consists purposes were 1. to study legal issues related to local community rights 2. to conduct a comparative study of international laws under the anthropocentric paradigm and the ecocentric paradigm 3. to compare local community rights under foreign laws with those under Thai law and 4. To explore approaches for recognizing local community rights in Thai law to ensure sustainable environmental protection and preservation. This is qualitative research The study is based on documentary research, collecting data from books, textbooks, academic articles, theses, international laws, foreign laws, Thai laws and relevant websites. The collected data were analyzed using content analysis. The findings revealed that 1) Thai laws have not recognized local community rights because Thai environmental laws recognize community rights under the human-centered paradigm, in which local community rights are important for the sustainable protection and conservation of the environment 2) Humans are legal rights holders and nature is only the object of rights. International law under the ecological-centered paradigm is a substantive right, and not only humans are legal rights holders, but nature also has legal rights as the subject of rights, just like humans 3) Some countries' laws recognize the rights of nature or the rights of Mother Earth, which give importance to local community rights in both the constitution and subordinate laws. This includes the recognition of rights by court judgments in countries that use customary law systems. For Thai law, there is still no recognition of local community rights with the ecosystem as the center as in some countries and 4) The recognition of local community rights, which gives importance not only to people in the community, but also to living things in the ecosystem and natural environment in the Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560 and the Community Forest Act B.E. 2562, which will be a guideline for the protection and conservation of the environment sustainably.

Keywords: Legal Paradigm, Anthropocentrism, Ecosystem-Centrism

บทนำ

ปัญหาสิ่งแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งเป็นปัญหาที่ประชาคมโลกต่างตระหนักและมีความพยายามในการร่วมมือกันหาแนวทางแก้ไขด้วยการวางกรอบกฎหมายด้านสิ่งแวดล้อม ในอันที่ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของประชาชนและชุมชนตลอดจนสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศหรือสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติด้วย (จุฬาพัฒน์ กิรติภูมิธรรม, 2568) โดยเฉพาะสิทธิชุมชนเป็นแนวคิดพื้นฐานซึ่งพัฒนาการมาจากแนวความคิดของกฎหมายธรรมชาติ ที่เห็นว่าสิทธิตามธรรมชาตินั้นยังคงมีอยู่และดำรงอยู่ในธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ และเป็นสิทธิที่มีอยู่แล้ว โดยธรรมชาติที่มนุษย์สามารถค้นพบได้โดยใช้เหตุผลของมนุษย์เอง โดยแนวคิดของกฎหมายธรรมชาติและสิทธิตามธรรมชาตินี้มีบทบาทสำคัญที่ทำให้แนวคิดการรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลที่พัฒนาไปสู่แนวคิดว่าด้วยการรับรองความมีอยู่หรือความตัวตน

ของชุมชนและสิทธิของบุคคลในการรวมกันเป็นชุมชน (ภาคภูมิ ศิลารัตน์, 2553) อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาเหตุผลและความสำคัญของสิทธิชุมชนท้องถิ่นแล้วจะมีความสำคัญมากกว่าสิทธิชุมชน และสิทธิชุมชนท้องถิ่นนี้ก็ยังมีลักษณะความหมายที่ลึกซึ้งมากกว่าด้วย เพราะชุมชนท้องถิ่นมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดและความเชื่อมโยงหรือยึดโยงกับระบบนิเวศหรือสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติภายในท้องถิ่นในการคุ้มครองและรักษาสิ่งแวดล้อม ซึ่งชุมชนท้องถิ่นนี้ได้มีจุดเริ่มต้นมาตั้งแต่บรรพบุรุษที่อยู่ในท้องถิ่นนั้นในอดีตที่ได้รับการสืบทอดมา โดยผ่านขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ได้รับรู้เพื่อให้เกิดความหวงแหนต่อสิ่งแวดล้อมหรือระบบนิเวศทางธรรมชาติในชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ ทำให้ชุมชนท้องถิ่นเหล่านี้ได้รับรู้ถึงภาระหน้าที่และความรับผิดชอบที่จะต้องให้ความคุ้มครองในสิทธิชุมชนท้องถิ่นของตน (อัครลักษ์ ราชพลสิทธิ์, 2566)

นอกจากนี้ ในกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศภายใต้กระบวนทัศน์แบบมีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง ที่ให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองเฉพาะสิทธิชุมชนเท่านั้น ซึ่งเป็นกฎหมายระหว่างประเทศมีลักษณะเป็นแบบ Soft Law ที่มีผลผูกพันทางกฎหมายกับรัฐสมาชิกกับกฎหมายระหว่างประเทศที่มีลักษณะเป็นแบบ Hard Law ที่มีผลผูกพันทางกฎหมายกับรัฐที่ให้การรับรอง ได้แก่ ปฏิญญาโรโอเพื่อการพัฒนาและสิ่งแวดล้อม อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ กรอบอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เป็นต้น แต่สำหรับกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศที่ให้การรับรองและคุ้มครองต่อสิทธิชุมชนท้องถิ่นนี้มีเพียง 2 ฉบับ ได้แก่ กฎบัตรโลกเพื่อธรรมชาติและปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิของแม่ธรณี โดยเฉพาะกฎหมายระดับสากลได้ให้การรับรองสิทธิชุมชนท้องถิ่นไว้แล้วยังได้เกิดความผูกพันระหว่างท้องถิ่น (จุฬาพัฒน์ กิริตภูมิธรรม และสุนีย์ มัลลิกะมาลย์, 2561)

ทั้งนี้ สิทธิชุมชนท้องถิ่นภายใต้กระบวนทัศน์แบบมีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง หากจะพิจารณาในเนื้อหาของสิทธิดังกล่าวแล้วพบว่า มีลักษณะเป็นสิทธิเชิงกระบวนการ หมายถึง สิทธิที่ทำหน้าที่เชิงกระบวนการ และใช้เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนไปสู่การคุ้มครองสิทธิเชิงเนื้อหา เช่น สิทธิในการมีส่วนร่วม สิทธิในข้อมูลข่าวสาร สิทธิในการแสดงความคิดเห็น และสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม เป็นต้น โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้ให้การรับรองในสิทธิชุมชนไว้ในส่วนที่เป็นสิทธิเชิงกระบวนการ ได้แก่ สิทธิในการมีส่วนร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และใช้หรือจัดให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพให้เกิดประโยชน์อย่างสมดุลและยั่งยืน ส่วนสิทธิชุมชนท้องถิ่นภายใต้กระบวนทัศน์แบบมีระบบนิเวศเป็นศูนย์กลาง พบว่า สิทธิชุมชนที่มีลักษณะเป็นสิทธิเชิงเนื้อหานี้มีความหมายว่าสิทธิที่มีเนื้อหาเป็นของตัวเอง โดยสมบูรณ์ เช่น สิทธิในชีวิต สิทธิในร่างกาย สิทธิในสุขภาพ เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่าสิทธิชุมชนท้องถิ่นเป็นสิทธิเชิงเนื้อหาตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่ให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองและรักษาสิ่งแวดล้อมมากกว่าสาระแห่งสิทธิเชิงกระบวนการ (คณินิจ ศรีบัวเอี่ยม, 2560) เพราะหากสิทธิชุมชนท้องถิ่นเป็นบทบัญญัติการรับรองสิทธิเชิงเนื้อหาแล้วจะทำให้สิทธินี้ได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่จะมีผลผูกพันกับทุกองค์กรที่บังคับใช้กฎหมายทันที

ดังนั้น จากการวิจัยพบว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ไม่ได้มีการรับรองสิทธิชุมชนท้องถิ่นไว้ในบทบัญญัติกฎหมายของไทยที่เป็นรูปธรรม เพราะสิทธิชุมชนท้องถิ่นนี้มีความสำคัญต่อการคุ้มครองและรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง แต่เนื่องจากกฎหมายของไทยเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมต่างอยู่ภายใต้กระบวนทัศน์แบบมีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง ดังนั้น หากจะนำเอากรอบแนวคิดสิทธิชุมชนภายใต้กระบวนทัศน์แบบมีระบบนิเวศเป็นศูนย์กลางมาเป็นหลักการพื้นฐานในการรับรองสิทธิชุมชนท้องถิ่น ซึ่งมีมนุษย์และสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศหรือสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เพื่อนำไปสู่การ

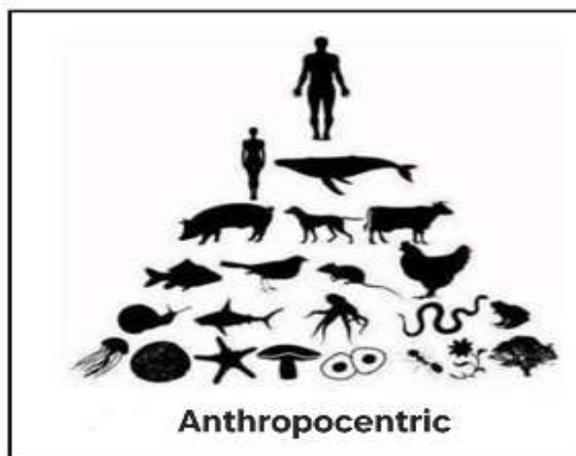
แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติการรับรองสิทธิชุมชนท้องถิ่นในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ในการคุ้มครองและรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิชุมชนท้องถิ่น
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายระหว่างประเทศภายใต้กระบวนทัศน์แบบมีมนุษย์เป็นศูนย์กลางกับกระบวนทัศน์แบบมีระบบนิเวศเป็นศูนย์กลาง
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบสิทธิชุมชนท้องถิ่นตามกฎหมายต่างประเทศกับกฎหมายของไทย
4. เพื่อศึกษาแนวทางการรับรองสิทธิชุมชนท้องถิ่นในกฎหมายของไทยในการคุ้มครองและรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

การทบทวนวรรณกรรม

1. กระบวนทัศน์แบบมีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง นี้เชื่อว่า มนุษย์เป็นศูนย์กลางของธรรมชาติ มนุษย์แยกต่างหากและอยู่เหนือกว่าธรรมชาติ การพัฒนาของมนุษย์ก็เน้นการตอบสนองต่อความต้องการและใช้ประโยชน์ของมนุษย์เป็นหลัก รวมถึงการคุ้มครองและรักษาสิ่งแวดล้อมก็เป็นที่ไปเพื่อประโยชน์ของมนุษย์และโดยมนุษย์เอง เพราะแนวคิดที่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลางนี้ได้รับอิทธิพลในแนวคิดเชิงปรัชญามาจากสำนักกฎหมายบ้านเมือง ที่เน้นให้ความสำคัญและให้มนุษย์มีสถานะทางกฎหมายในฐานะประธานแห่งสิทธิ หรือผู้ทรงสิทธิ ส่วนธรรมชาติเป็นเพียงวัตถุแห่งสิทธิ (จุมพต สายสุนทร, 2560, น.43-46)

รูปภาพที่ 1 มนุษย์เป็นศูนย์กลาง (จุฬาพัฒน์ กิริติภูมิธรรม, 2561, น.32)

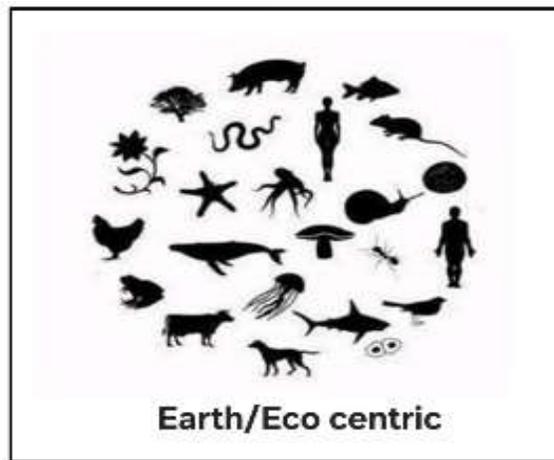
อย่างไรก็ตาม จริยธรรมทางสิ่งแวดล้อมภายใต้กระบวนทัศน์นี้ตามแนวจริยธรรมเชิงอรรถประโยชน์ของ Jeremy Bentham โดยเน้นความสุขและผลประโยชน์ของปัจเจกชนเป็นหลักที่ว่า “ความสุขมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด” ที่จะได้รับความคุ้มครอง (จรัญ ไชยณานันท์, 2561, น.255-257) ซึ่งก็สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนแบบอ่อน ที่เอาประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมและการเติบโตแบบทุนนิยมที่เน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจและต้นทุนสิ่งแวดล้อมมาเป็นค่าใช้จ่ายของการเติบโตทางสิ่งแวดล้อมเป็นทรัพยากรที่สามารถวัดได้และแลกเปลี่ยนกับผลกำไรที่เกิดขึ้นได้ แนวคิดนี้จึงยังมองว่ามนุษย์เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เพราะ

การดูแลสิ่งแวดล้อมก็เพื่อทำให้มนุษย์นั้นมีการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้อย่างดี แต่ก็ทำให้แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนนี้เป็นไปแบบการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุเท่านั้น (จุฬาพัฒน์ กิริติภูมิธรรม, 2561, น.49) ลักษณะสำคัญของสิทธิชุมชนภายใต้กระบวนการทัศน์แบบมีมนุษย์เป็นศูนย์กลางนี้ได้รับการรับรองสิทธิในฐานะสิทธิตามรัฐธรรมนูญ ที่มีลักษณะเป็น “สิทธิเชิงกระบวนการ” ซึ่งหมายถึงสิทธิที่ทำหน้าที่เชิงกระบวนการ ที่ใช้เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนไปสู่การคุ้มครองสิทธิเชิงเนื้อหา ได้แก่ สิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร สิทธิในการมีส่วนร่วม สิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งถือเป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามปฏิญญาริโอ เช่นกัน เพราะการมีส่วนร่วมมีความสำคัญต่อการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ กฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศภายใต้กระบวนการทัศน์แบบมีมนุษย์เป็นศูนย์กลางให้ความสำคัญต่อการรับรองสิทธิชุมชนและสิทธิของชนพื้นเมืองในกฎหมายระหว่างประเทศลักษณะแบบ Soft Law และ Hard Law ได้แก่ ปฏิญญาริโอซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน ที่เน้นมนุษย์เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา รวมถึงการรับรองสิทธิชุมชนและสิทธิของชนพื้นเมืองที่พึ่งพาอาศัยอย่างใกล้ชิดกับจารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นตามอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (CBD) ทั้งนี้ ภายใต้กรอบอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (UNFCCC) ที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิชุมชนท้องถิ่น ซึ่งหลักการสำคัญของอนุสัญญานี้คือการรักษาความเข้มข้นของปริมาณก๊าซเรือนกระจกในชั้นบรรยากาศให้อยู่ในระดับปลอดภัยเพื่อให้ระบบนิเวศสามารถปรับตัวได้และเป็นการประกันว่าจะไม่มีผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารและการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืน โดยเฉพาะความตกลงปารีสภายใต้สัญญานี้มีเจตจำนงที่จะขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจให้เกิดความยั่งยืนและบรรลุเป้าหมายความเป็นกลางทางคาร์บอนที่จะปล่อยก๊าซเรือนกระจกสุทธิเป็นศูนย์ เพื่อรองรับการยกระดับความสามารถในการปรับตัวและฟื้นตัวจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

2. กระบวนทัศน์แบบมีระบบนิเวศเป็นศูนย์กลาง ซึ่งเป็นกระบวนทัศน์ที่มองว่า มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศและต้องพึ่งพาอาศัยการทำงานจากระบบต่าง ๆ ของธรรมชาติ และแต่ละชนิดพันธุ์มีสิทธิที่จะดำรงอยู่หรืออย่างน้อยก็มีสิทธิที่จะดำรงอยู่ในการดำรงอยู่เท่าเทียมกับชนิดพันธุ์อื่น ๆ ดังนั้น การกระทำของมนุษย์นั้นต้องดำเนินการให้สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติ เนื่องจากมนุษย์กับสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศทางธรรมชาติมีความเท่าเทียมกัน (จุฬาพัฒน์ กิริติภูมิธรรม, 2561, น.28) มนุษย์จะต้องให้ความสำคัญในฐานะที่มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติด้วย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเชิงปรัชญาที่ยึดเอาธรรมชาติเป็นศูนย์กลาง เพราะการดำเนินการใด ๆ ก็เพื่อการคุ้มครองและรักษาคุณภาพของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมนุษย์กับสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศล้วนอยู่ร่วมกันในชุมชนโลก และเป็นส่วนประกอบที่อยู่ร่วมกันในลักษณะที่เกื้อกูลซึ่งกันและกันอย่างแน่นแฟ้น มนุษย์จึงไม่มีสิทธิที่จะไปทำลายคุณภาพดังกล่าว ในขณะที่เดียวกันมนุษย์จึงควรปฏิบัติต่อธรรมชาติด้วยความเคารพด้วย (สุนีย์ มัลลิกะมาลย์, 2545, น.12-13)

รูปภาพที่ 2 ระบบนิเวศเป็นศูนย์กลาง (Eco-centric) (จุฬาวัฒน์ กิริติภูมิธรรม, 2561, น.32)

แนวปรัชญาของสำนักกฎหมายธรรมชาติ ภายใต้กระบวนทัศน์นี้ได้พัฒนาการทางประวัติศาสตร์มากกว่าสองพันปีเศษแล้วก่อนแนวปรัชญาสำนักกฎหมายบ้านเมืองจะถือกำเนิดขึ้นมา โดยเฉพาะแนวความคิดตามทัศนะของสำนัก Stoicism มีอิทธิพลต่อความคิดทางกฎหมายโรมัน ที่เห็นว่าคุณธรรมความดี ก็คือการทำหน้าที่และกระทำการต่าง ๆ ต้องสอดคล้องกับธรรมชาติ และถือประโยชน์ของส่วนรวมและประโยชน์ร่วมกันของรัฐอยู่เหนือสิ่งอื่นใด (ปริติ เกษมทรัพย์, 2560, น.143-145) โดยเฉพาะแนวปรัชญาของสำนักกฎหมายธรรมชาติเป็นรากฐานทางแนวความคิดที่สำคัญของแนวปรัชญานิติศาสตร์โลก โดยมีอิทธิพลอย่างมากต่อการรับรองสิทธิของธรรมชาติหรือสิทธิแม่ธรณี ซึ่ง Cormac Cullinan เป็นผู้ที่มีบทบาทที่สำคัญต่อการเคลื่อนไหวต่อการนำแนวปรัชญานิติศาสตร์โลกมาเป็นกรอบแนวความคิดเชิงปรัชญาของการยืนยันความมีอยู่จริงของสิทธิของธรรมชาติและสิทธิของแม่ธรณีในการรับรองสิทธิของธรรมชาติและสิทธิของแม่ธรณีในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิของแม่ธรณี (จุฬาวัฒน์ กิริติภูมิธรรม, 2561, น.48) ซึ่งแนวปรัชญาเหล่านี้สอดคล้องเข้ากับแนวจริยธรรมแผ่นดินของ Aldo Leopold ที่แนวจริยธรรมนี้ถือว่ามนุษย์นั้นเป็นเพียงสมาชิกคนหนึ่งในชุมชนโลกและควรจะต้องให้ความเคารพต่อสมาชิกอื่น ๆ บนพื้นโลกโดยส่วนรวม ขอบเขตของสังคมหรือชุมชนควรต้องขยายให้ครอบคลุมถึงสิ่งมีชีวิตอื่นในธรรมชาติด้วย เพราะมนุษย์ไม่สามารถดำรงอยู่ได้หากปราศจากธรรมชาติ (อำนาจ วงศ์บัณฑิต, 2567, น.44-45) จริยธรรมนี้จึงขยายครอบคลุมไปถึงสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศไปสู่การเชิดชูคุณค่าโดยเนื้อแท้ของธรรมชาติ และลักษณะสำคัญของสิทธิชุมชนภายใต้กระบวนทัศน์แบบมีระบบนิเวศเป็นศูนย์กลางนี้มีลักษณะเป็นสิทธิเชิงเนื้อหา นั่นคือสิทธิที่มีเนื้อหาเป็นของตนเองโดยสมบูรณ์ เช่น สิทธิในชีวิต สิทธิในสุขภาพ สิทธิในสุขภาวะอนามยที่ดี เป็นต้น ซึ่งลักษณะสำคัญของสิทธิชุมชนนี้ยอมรับถึงความมีอยู่จริงของสิทธิตามธรรมชาติหรือกฎหมายธรรมชาติที่ได้รับอิทธิพลแบบ Eco-centric Approach ที่มองเห็นถึงคุณค่าโดยเนื้อแท้ของธรรมชาติ ซึ่งส่งผลต่อกลไกและเครื่องมือทางกฎหมายที่กำหนดให้ไม่ใช่เฉพาะมนุษย์เท่านั้นที่เป็นประธานแห่งสิทธิหรือผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายแต่ธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมเองก็ย่อมมีสิทธิตามกฎหมายเช่นกันในฐานะประธานแห่งสิทธิหรือผู้ทรงสิทธิ รวมถึงมีความสามารถตามกฎหมายที่จะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายโดยตรง

สำหรับกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศภายใต้กระบวนทัศน์แบบมีระบบนิเวศเป็นศูนย์กลางที่ได้ทำการวิจัยนี้ ได้แก่ กฎบัตรโลกเพื่อธรรมชาติ ได้ให้ความสำคัญต่อระบบนิเวศและการรับรองสิทธิของธรรมชาติ โดยเน้นการที่มนุษย์จะต้องมีความเคารพต่อธรรมชาติและเน้นไปที่ความเชื่อมโยงระหว่างการสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจกับการดูแลปกป้องและคุ้มครองธรรมชาติ

และสิ่งแวดล้อมในด้านการใช้ทรัพยากรให้ได้อย่างยั่งยืนที่ต้องไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม หรืออาจจะกระทบแต่ให้กระทบน้อยที่สุด ซึ่งหลักการตามกฎบัตรนี้ได้ถูกนำไปบัญญัติไว้ในการรับรองสิทธิของธรรมชาติของรัฐธรรมนูญของสาธารณรัฐเอกวาดอร์ และปฏิญญาสากลว่าด้วยแม่ธรณี เป็นกฎหมายระหว่างประเทศที่มีต้นแบบมาจากกฎบัตรโลกเพื่อธรรมชาติที่ให้การยอมรับสิทธิของแม่ธรณี (ธรรมชาติ) เพราะเป็นสิทธิที่เกิดจากแหล่งกำเนิดเดียวกันกับสิ่งมีชีวิตแม่ธรณีและสรรพชีวิตทั้งหลาย ซึ่งปฏิญญานี้ได้แสดงให้เห็นถึงแนวทางการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของมนุษย์ที่มีต่อทรัพยากรในชุมชนโลกไปสู่กระบวนทัศน์ที่มองว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติที่มีความสัมพันธ์ร่วมกันและพึ่งพาอาศัยกัน โดยการยอมรับต่อสิทธิของธรรมชาติหรือสิทธิของแม่ธรณีที่มนุษย์ต้องคำนึงถึงการดำรงอยู่ของระบบนิเวศหรือสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ในการนี้ก็คือว่าทั้งกฎบัตรโลกและปฏิญญาดังกล่าวต่างให้ความสำคัญต่อสิทธิชุมชนท้องถิ่นด้วยเช่นกัน ซึ่งกฎหมายของต่างประเทศที่อยู่ภายใต้กระบวนทัศน์แบบมีระบบนิเวศเป็นศูนย์กลางได้แก่ สาธารณรัฐเอกวาดอร์ ได้ให้การรับรองสิทธิของธรรมชาติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับแรกของโลก ซึ่งถือเป็นการให้ความสำคัญต่อสิทธิชุมชนท้องถิ่นเช่นกัน เพราะชุมชนท้องถิ่นนั้นหมายถึงประชาชนภายในท้องถิ่นนั้น ๆ และสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศรวมอยู่ด้วย และในสาธารณรัฐโบลิเวียเองก็ได้ให้การรับรองสิทธิของแม่ธรณี (ธรรมชาติ) โดยนำเอาแนวคิดแบบ Buen Vivir รวมถึงต้นแบบของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิของแม่ธรณีมาบัญญัติไว้ในกฎหมายลำดับรองที่สำคัญ 2 ฉบับ ซึ่งก็ถือเป็นการรับรองในสิทธิชุมชนท้องถิ่นในความหมายถึงประชาชน ในท้องถิ่นและสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ การรับรองสิทธิภายใต้กระบวนทัศน์แบบมีระบบนิเวศเป็นศูนย์กลางในกฎหมายระดับท้องถิ่นของสหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญต่อการรับรองสิทธิชุมชนธรรมชาติในแต่ละมลรัฐและภายในเขตเทศบาลที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบจารีตประเพณี แนวคำพิพากษาที่ตัดสินคดีเกี่ยวกับการรับรองสิทธิชุมชนจึงมีความสำคัญอย่างมากที่องค์กรศาลได้ให้การคุ้มครองสิทธิดังกล่าว และนิวซีแลนด์ก็ได้ให้ความสำคัญตรากฎหมายขึ้นเพื่อรับรองสถานะทางกฎหมายให้แก่แม่น้ำ Whanganui ซึ่งเป็นแม่น้ำสายแรกในนิวซีแลนด์อีกด้วย

แต่อย่างไรก็ดี กฎหมายของไทยยังไม่มีการบัญญัติรับรองสิทธิชุมชนภายใต้กระบวนทัศน์แบบมีระบบนิเวศเป็นศูนย์กลางที่ชัดเจน แต่จากการศึกษาพบว่าศาลปกครองได้ประกาศแผนแม่บท 20 ปี โดยศาลปกครองมีบทบาทในการคุ้มครองสิทธิของธรรมชาติ และสิทธิของแม่ธรณี เพื่อสร้างความยั่งยืนของฐานทรัพยากรธรรมชาติทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของประชาชนให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและเกิดผลลัพธ์ต่อความยั่งยืน โดยส่วนใหญ่กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมของไทยก็ยังคงอยู่ภายใต้กระบวนทัศน์แบบมีมนุษย์เป็นศูนย์กลางทำให้การคุ้มครองและรักษาสิ่งแวดล้อมเป็นไปอย่างไม่ยั่งยืน

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. แหล่งข้อมูลการวิจัย ได้แก่ การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยทำการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง คือ กระบวนทัศน์กฎหมายด้านสิ่งแวดล้อมในกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ กฎหมายต่างประเทศ โดยศึกษาเชิงเปรียบเทียบการรับรองสิทธิของธรรมชาติและสิทธิของแม่ธรณีซึ่งให้ความสำคัญต่อสิทธิชุมชนท้องถิ่นในกฎหมายของสาธารณรัฐเอกวาดอร์ สาธารณรัฐโบลิเวีย นิวซีแลนด์ และสหรัฐอเมริกา กับกฎหมายของไทย รวมถึงศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ

(Secondary Sources) จากเอกสารที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับโจทย์วิจัย และขอบเขตของการวิจัย อาทิ หนังสือ ตำรา บทความวิจัย วิทยานิพนธ์ วารสารออนไลน์ คำพิพากษาของศาล และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

2. การรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) คือ เป็นข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูล เอกสารต่าง ๆ (Document Research) อาทิ หนังสือ ตำรา เอกสารวิชาการ งานวิจัย และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

3. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลเอกสารต่าง ๆ มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ด้วยการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลตามกระบวนการวิจัยทางนิติศาสตร์ (Legal Research Mythology) ด้วยการวิเคราะห์และสังเคราะห์ในเชิงเหตุผล โดยให้ความสำคัญกับแนวคิด หลักการ และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องของกระบวนการทัศนกฎหมายด้านสิ่งแวดล้อมในกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ กฎหมายต่างประเทศ และกฎหมายของไทย เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาเปรียบเทียบของกฎหมายต่างประเทศ กับกฎหมายของไทย เพื่อเป็นแนวทางเสนอแนะไปสู่การแก้ไขเพิ่มเติมการรับรองสิทธิชุมชนท้องถิ่นในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562

ผลการวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถจำแนกผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิชุมชนท้องถิ่น

ผลการวิจัยพบว่า การรับรองสิทธิชุมชนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยก็เคยให้ความสำคัญกับการใช้กลไกของสิทธิชุมชนท้องถิ่นในการคุ้มครองและรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ซึ่งจะเห็นว่าสิทธิชุมชนกับสิทธิชุมชนท้องถิ่นนี้มีลักษณะความหมายและสาระสำคัญที่แตกต่างกัน นั่นคือสิทธิชุมชนเป็นการรวมตัวกันของบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในชุมชนใดก็ได้ที่ก่อให้เกิดเป็นชุมชนขึ้นมา ได้แก่ ชุมชนเมืองหรือชุมชนในเขตกึ่งเมือง เป็นต้น แต่สำหรับชุมชนท้องถิ่นนี้ มีความหมายที่ลึกซึ้งมากกว่า เนื่องจากเป็นสิทธิของชุมชนที่มีอยู่ในชุมชนนั้นแล้ว โดยเฉพาะคำว่าท้องถิ่นนี้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดและเชื่อมโยงหรือยึดโยงอยู่กับระบบนิเวศหรือสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีรากเหง้าและได้เจริญเติบโตอยู่ในชุมชนแห่งนั้น พร้อมกับขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่จะนำไปสู่การคุ้มครองและรักษาสิ่งแวดล้อม เช่น ประเพณีการลอยกระทง ซึ่งเป็นประเพณีที่แสดงออกถึงการเคารพและให้ความสำคัญต่อแหล่งน้ำที่ใช้ประโยชน์กับการดำรงชีวิตของชุมชน หรือการบวชป่า (บวชต้นไม้) เป็นการนำเอาความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาเข้ามาเป็นกุศโลบายในการอนุรักษ์และปกป้องทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งจารีตประเพณี ความเชื่อ และภูมิปัญญาของท้องถิ่นของบรรพบุรุษเป็นสิ่งที่ชุมชนท้องถิ่นให้ความสำคัญและปฏิบัติสืบทอดกันมายาวนาน เนื่องจากชุมชนในลักษณะนี้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับธรรมชาติและมีความเชื่อมโยงกับท้องถิ่นนั้น ๆ หรืออาจจะกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า “แนวคิดภูมิปัญญาของบรรพบุรุษเชิงการเคารพสิทธิของธรรมชาติ” นั่นเอง

ดังนั้น การรับรองสิทธิชุมชนท้องถิ่นจึงควรเป็นกลไกที่สำคัญในการที่จะมุ่งไปสู่การคุ้มครองและรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน เพราะปัจจุบันประเทศไทยยังไม่ให้ความสำคัญและไม่ได้บัญญัติรับรองสิทธิชุมชนท้องถิ่นไว้ ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ที่ชัดเจน รวมถึงในกฎหมายลำดับรองที่มีความพยายามที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนได้ดูแลปกป้องทรัพยากรป่าไม้ โดยเฉพาะพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 มีเจตนารมณ์ในการให้ชุมชนได้ดูแลและปกป้องป่าชุมชน เพราะประชาชนหรือชุมชนในท้องถิ่นแห่งนั้นย่อมที่จะดูแลและปกป้องป่าชุมชนในท้องถิ่นของตนได้ดีกว่า ซึ่งพระราชบัญญัตินี้ได้บัญญัติ

รับรองไว้เพียง “สิทธิชุมชน” เท่านั้น แต่ไม่ได้มีการรับรองสิทธิชุมชนท้องถิ่น เนื่องจากสิทธิชุมชนท้องถิ่นซึ่งได้เคยมีการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแล้วก็เห็นควรต้องนำมาบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ด้วยเช่นกัน ซึ่งเห็นว่าการที่ประชาชนหรือชุมชนจะดูแลปกป้องและคุ้มครองสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตนได้นั้น ควรที่จะต้องเป็นประชาชนหรือชุมชนภายในท้องถิ่นนั้นอย่างแท้จริง โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม และประชาชนหรือชุมชนภายในชุมชนนั้น ๆ รวมถึงความสัมพันธ์ในทางสังคมตั้งแต่เกิดจนเจริญเติบโตหรือมีกิจกรรมในที่ชุมชนท้องถิ่นนั้นก็ทำให้ประชาชนหรือชุมชนมีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบที่จะดูแลวางแผนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของตนเองได้อย่างสมดุล

2. เปรียบเทียบกฎหมายระหว่างประเทศภายใต้กระบวนทัศน์แบบมีมนุษย์เป็นศูนย์กลางกับกระบวนทัศน์แบบมีระบบนิเวศเป็นศูนย์กลาง

ผลการวิจัยพบว่า ความแตกต่างของกฎหมายระหว่างประเทศภายใต้กระบวนทัศน์แบบมีมนุษย์เป็นศูนย์กลางกับกระบวนทัศน์แบบมีระบบนิเวศเป็นศูนย์กลาง โดยเฉพาะกฎหมายระหว่างประเทศภายใต้กระบวนทัศน์แบบมีมนุษย์เป็นศูนย์กลางนี้ได้รับรองสิทธิชุมชนและให้ความสำคัญต่อการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวในสังคมและชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมตามวิถีแห่งประชาธิปไตยและนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน โดยสาระสำคัญของสิทธินี้เป็นสิทธิที่มี การรับรองไว้ในลักษณะสิทธิเชิงกระบวนการนั้นคือ เป็นสิทธิที่ทำหน้าที่เชิงกระบวนการที่ใช้เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนไปสู่การคุ้มครองในสิทธิเชิงเนื้อหา ได้แก่ สิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของชุมชน สิทธิในการมีส่วนร่วมตัดสินใจ และสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ทั้งนี้ กระบวนทัศน์แบบมีมนุษย์เป็นศูนย์กลางนี้ยังให้ความสำคัญต่อมนุษย์เท่านั้นเป็นผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายในฐานะประธานแห่งสิทธิ ส่วนธรรมชาติหรือระบบนิเวศเป็นเพียงวัตถุแห่งสิทธิ ที่มนุษย์นำมาใช้ประโยชน์เท่านั้น อย่างไรก็ตาม กระบวนทัศน์นี้ยังคงยึดแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนแบบอ่อนหรือแนวคิดเชิงเศรษฐกิจสีเขียวที่ได้นำเอาหลักการด้านเศรษฐศาสตร์มาเป็นกลไกสู่การพัฒนาและแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่ไม่ยั่งยืน โดยเฉพาะการรับรองสิทธิชุมชนในกฎหมายระหว่างประเทศยังคงอยู่ภายใต้กระบวนทัศน์แบบมีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง ไม่ว่าจะเป็กฎหมายระหว่างประเทศในแบบ Soft Law หรือ Hard Law ได้แก่ การรับรองสิทธิชุมชนในปฏิญญาริโอ อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (CBD) และกรอบอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (UNFCCC)

ส่วนกฎหมายระหว่างประเทศภายใต้กระบวนทัศน์แบบมีระบบนิเวศเป็นศูนย์กลาง ซึ่งให้ความสำคัญและให้การรับรองแก่สิทธิชุมชนท้องถิ่นที่มีความหมายและสาระสำคัญที่ลึกซึ้งมากกว่า และยังขยายขอบเขตออกไปไม่เฉพาะแต่การคุ้มครองและให้ความสำคัญแก่มนุษย์เท่านั้น แต่รวมถึงการรับรองสิทธิและให้ความสำคัญต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติอีกด้วย ทั้งนี้ การรับรองสิทธิชุมชนท้องถิ่นในกฎหมายระหว่างประเทศภายใต้กระบวนทัศน์แบบมีระบบนิเวศเป็นศูนย์กลางนี้จะมีสาระแห่งสิทธิที่รับรองไว้ในลักษณะเป็นสิทธิเชิงเนื้อหานั้นคือ เป็นสิทธิที่มีเนื้อหาเป็นของตนเองโดยสมบูรณ์ ได้แก่ สิทธิในชีวิต สิทธิในสุขภาพ และสิทธิในทรัพย์สิน หากสิทธิเชิงเนื้อหาได้บัญญัติไว้ชัดเจนไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่เกี่ยวข้องแล้วก็มีผลบังคับใช้ได้โดยทันที นอกจากนี้ กฎหมายระหว่างประเทศภายใต้กระบวนทัศน์ใหม่แบบมีระบบนิเวศเป็นศูนย์กลาง ยังเห็นว่าไม่ใช่เฉพาะมนุษย์เท่านั้นที่ เป็นผู้ทรงสิทธิตามกฎหมาย แต่ธรรมชาติหรือระบบนิเวศก็เป็นผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายในฐานะประธานแห่งสิทธิ ด้วยเช่นกันกับมนุษย์ และธรรมชาติก็ไม่ใช่วัตถุแห่งสิทธิแต่อย่างใด ซึ่งกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศภายใต้กระบวนทัศน์แบบมีระบบนิเวศเป็นศูนย์กลางนี้ที่ให้การรับรองสิทธิของธรรมชาติหรือสิทธิของแม่ธรณี ได้แก่ กฎบัตรโลกเพื่อธรรมชาติ และปฏิญญาสากลว่าด้วย

สิทธิของแม่ธรณี แต่กระบวนทัศน์นี้ก็ถูกมองว่าเป็นกระบวนทัศน์ด้านสิ่งแวดล้อมแบบใหม่ซึ่งจะเป็นการยอมรับและรับรองได้ในระยะเวลาอันสั้นได้ แต่กระบวนทัศน์นี้ก็อาจจะวางกรอบแนวความคิดให้ขยายขอบเขตความคุ้มครองไปกับกระบวนทัศน์สายหลักแบบมีมนุษย์เป็นศูนย์กลางได้ แต่จำเป็นอาจต้องใช้ระยะเวลาในการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ด้านสิ่งแวดล้อมไปสู่การรับรองสิทธิชุมชนท้องถิ่น

3. เปรียบเทียบสิทธิชุมชนท้องถิ่นตามกฎหมายต่างประเทศ กับกฎหมายของไทย

ผลการวิจัยพบว่า จากการเปรียบเทียบการรับรองสิทธิชุมชนในกฎหมายของหลายประเทศส่วนใหญ่ได้ให้การรับรองสิทธิชุมชนภายใต้กระบวนทัศน์แบบมีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง โดยเฉพาะการรับรองสิทธิของชนพื้นเมืองในเครือรัฐออสเตรเลียที่เคยเป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิมก่อนถูกประเทศมหาอำนาจกรรณล่าอาณานิคม ซึ่งสิทธิของชนพื้นเมืองในเครือรัฐออสเตรเลียนี้มีการรับรองสิทธิไว้ในกฎหมายลำดับรอง ส่วนสิทธิชนพื้นเมืองในแคนาดาได้ถูกรับรองไว้ในกฎหมายระดับรัฐธรรมนูญ แต่เนื่องจากทั้งเครือรัฐออสเตรเลียและแคนาดาเองเป็นประเทศที่ได้รับอิทธิพลการใช้ระบบกฎหมายแบบจารีตประเพณี การรับรองสิทธิของชนพื้นเมืองได้ถูกรับรองจากศาลโดยคำพิพากษาที่ได้ให้การรับรองสิทธิดังกล่าวด้วย นอกจากนี้ เนปาลเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญต่อป่าชุมชนและมีบทบาทในการจัดการป่าไม้ที่โดดเด่นระดับโลก จึงได้มีการรับรองสิทธิชุมชนไว้ในรัฐธรรมนูญของประเทศและในกฎหมายลำดับรองด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตาม การรับรองสิทธิชุมชนในกฎหมายด้านสิ่งแวดล้อมของหลายประเทศยังคงอยู่ภายใต้กระบวนทัศน์กฎหมายแบบมีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง แต่สิทธิชุมชนท้องถิ่นในบางประเทศก็ยังคงให้การรับรองสิทธิของธรรมชาติและสิทธิของแม่ธรณีซึ่งให้ความสำคัญต่อสิทธิชุมชนท้องถิ่นเช่นกัน ได้แก่ การรับรองสิทธิของธรรมชาติโดยได้นำเอาแนวคิด Sumak Kawsay ซึ่งเป็นการดำรงชีวิตอย่างกลมกลืนกันภายในชุมชนและธรรมชาติมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญของสาธารณรัฐเอกวาดอร์ และการรับรองสิทธิของแม่ธรณีในการนำเอาแนวคิดการมีชีวิตที่ดี ที่มองว่าธรรมชาติเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติซึ่งมีความเท่าเทียมกันของระบบนิเวศในการตรากฎหมายลำดับรองของสาธารณรัฐโบลิเวีย ได้แก่ กฎหมายว่าด้วยสิทธิของแม่และกรอบกฎหมายว่าด้วยแม่ธรณีและการพัฒนาแบบองค์รวมเพื่อการดำรงชีวิตที่ดี (Law 300) นอกจากนี้ กฎหมายระดับมลรัฐและกฎหมายท้องถิ่นของสหรัฐอเมริกายังได้ให้การรับรองสิทธิของชุมชนธรรมชาติโดยให้ความสำคัญต่อสิทธิชุมชนท้องถิ่น รวมถึงมีแนวคำวินิจฉัยคดีของศาลสูงที่ได้ให้การรับรองสิทธิของชุมชนธรรมชาติโดยคำพิพากษาของศาล ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย Common Law ไว้หลายคดีด้วยกัน

กฎหมายที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของไทยส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลทางกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศภายใต้กระบวนทัศน์แบบมีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง จึงทำให้ในกฎหมายระดับรัฐธรรมนูญและกฎหมายป่าชุมชนมีการรับรองเฉพาะสิทธิชุมชนเท่านั้น ซึ่งหมายถึงการรับรองสิทธิของบุคคลที่รวมตัวเป็นชุมชนที่เน้นการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ทั้งนี้ กฎหมายของไทยจึงยังไม่ปรากฏการรับรองสิทธิชุมชนท้องถิ่นภายใต้กระบวนทัศน์แบบมีระบบนิเวศเป็นศูนย์กลางแต่อย่างใด

4. แนวทางการรับรองสิทธิชุมชนท้องถิ่นในกฎหมายของไทยในการคุ้มครองและรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

ผลการวิจัยพบว่า กฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศส่วนใหญ่ได้ให้การรับรองสิทธิชุมชนภายใต้กระบวนทัศน์กฎหมายแบบมีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง ซึ่งมีสาระสำคัญแห่งสิทธินี้เป็นลักษณะสิทธิเชิงกระบวนการที่มีอิทธิพลที่สำคัญต่อกฎหมายที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของไทย ตามที่ประเทศไทยในฐานะรัฐสมาชิกได้ให้การรับรองและสัตยาบันต่อกฎหมายระหว่างประเทศเหล่านี้จึงทำให้ค่อนข้าง

ยากที่จะทำให้ประเทศไทยยอมรับอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมในมิติทางกฎหมายในการรับรองสิทธิชุมชนท้องถิ่นภายใต้กระบวนทัศน์แบบมีระบบนิเวศเป็นศูนย์กลาง ทำให้มีปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิชุมชนท้องถิ่นในการรับรองสิทธิในกฎหมายระดับรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกลไกที่สำคัญต่อการคุ้มครองและรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน รวมถึงการรับรองสิทธิชุมชนท้องถิ่นในกฎหมาย ลำดับรองนั้นคือพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 อย่างไรก็ดี ในแผนแม่บทศาลปกครองระยะ 20 ปี กำหนดให้ศาลปกครองมีบทบาทในการคุ้มครองสิทธิของธรรมชาติ และสิทธิของแม่ธรณี ซึ่งนับเป็นพัฒนาการความก้าวหน้าขององค์กรตุลาการที่ให้ความสำคัญต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมในการกำหนดบทบาทและเป้าหมายของศาลเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของประชาชนและชุมชนให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมถึงเป็นแนวทางเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาให้ประชาชนและชุมชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมสิ่งแวดล้อมอย่างทั่วถึง ดังนั้น จากปัญหาทางกฎหมายดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่าหากสิทธิชุมชนท้องถิ่นจะได้รับการคุ้มครองสิทธิภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 รวมถึงพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 อย่างเป็นทางการ เห็นควรรับรองสิทธิชุมชนท้องถิ่นไว้ในกฎหมายของไทยด้วยการแก้ไขเพิ่มเติมในบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 เพื่อการคุ้มครองและรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิชุมชนท้องถิ่น พบว่า ประเทศไทยยังไม่ได้ให้ความสำคัญและให้การรับรองสิทธิชุมชนท้องถิ่นไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 รวมถึงกฎหมายลำดับรอง คือ พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ที่มีความพยายามที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนได้ดูแลปกป้องทรัพยากรป่าไม้ เพราะกฎหมายทั้งสองฉบับต่างให้การรับรองไว้เพียงสิทธิชุมชนเท่านั้น เนื่องจากสิทธิชุมชนกับสิทธิชุมชนท้องถิ่นนี้มีลักษณะความหมายและสาระสำคัญที่แตกต่างกัน นั่นคือ สิทธิชุมชนเป็นการรวมตัวกันของบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในชุมชนใดก็ได้ที่ก่อให้เกิดชุมชนขึ้น ส่วนชุมชนท้องถิ่นนี้มีความหมายที่ลึกซึ้งกว่า เพราะเป็นสิทธิของชุมชนที่มีอยู่ในชุมชนนั้นแล้ว โดยเฉพาะชุมชนท้องถิ่นมีความใกล้ชิดและความเชื่อมโยงหรือยึดโยงอยู่กับระบบนิเวศหรือสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ รวมถึงขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม หรือภูมิปัญญาของท้องถิ่นด้วยที่จะนำไปสู่การคุ้มครองและรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายระหว่างประเทศภายใต้กระบวนทัศน์แบบมีมนุษย์เป็นศูนย์กลางกับกระบวนทัศน์แบบมีระบบนิเวศเป็นศูนย์กลาง พบว่า มีความแตกต่างกันของกฎหมายระหว่างประเทศภายใต้กระบวนทัศน์แบบมีมนุษย์เป็นศูนย์กลางซึ่งมีสาระแห่งสิทธิที่เป็นการรับรองไว้ในลักษณะสิทธิเชิงกระบวนการ โดยเป็นสิทธิที่ทำหน้าที่เชิงกระบวนการที่ใช้เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนไปสู่การคุ้มครองในสิทธิเชิงเนื้อหา ได้แก่ สิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของชุมชน สิทธิในการมีส่วนร่วม และสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ซึ่งกระบวนทัศน์นี้เห็นว่ามนุษย์เป็นผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายในฐานะประธานแห่งสิทธิ ส่วนธรรมชาติเป็นเพียงวัตถุแห่งสิทธิ เท่านั้น และยังคงยึดแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนแบบอ่อนกับแนวคิดเชิงเศรษฐกิจสีเขียวในการนำเอาหลักการด้านเศรษฐศาสตร์มาเป็นกลไกสู่การพัฒนาและแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่ไม่ยั่งยืน และกฎหมายระหว่างประเทศภายใต้กระบวนทัศน์แบบมีระบบนิเวศเป็นศูนย์กลางที่ให้การรับรองสิทธิของธรรมชาติ และสิทธิของแม่ธรณีซึ่งให้ความสำคัญต่อสิทธิชุมชนท้องถิ่นที่มีสาระแห่งสิทธิที่รับรองไว้ในลักษณะเป็นสิทธิเชิงเนื้อหา โดยเป็นสิทธิที่มีเนื้อหาเป็นของตนเอง

โดยสมบูรณ์ โดยกระบวนทัศน์นี้มีลักษณะสำคัญที่มนุษย์และธรรมชาติต่างเป็นผู้ทรงสิทธิตามกฎหมาย และธรรมชาติไม่ใช่วัตถุแห่งสิทธิแต่อย่างใด ทั้งนี้ กฎหมายระหว่างประเทศภายใต้กระบวนทัศน์นี้ถือเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ ที่ส่งผลในมิติทางกฎหมายของบางประเทศที่ให้การยอมรับและรับรองต่อสิทธิของธรรมชาติหรือสิทธิของแม่ธรณี

3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบสิทธิชุมชนท้องถิ่นตามกฎหมายต่างประเทศกับกฎหมายของไทย พบว่า การรับรองสิทธิชุมชนในกฎหมายของหลายประเทศส่วนใหญ่ยังคงอยู่ภายใต้กระบวนทัศน์แบบมีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง โดยเฉพาะในประเทศที่มีการรับรองสิทธิของชนพื้นเมืองในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) ไว้ในรัฐธรรมนูญ กฎหมายลำดับรอง รวมถึงการรับรองสิทธิโดยคำพิพากษาของศาลหรือศาลสร้างหลักกฎหมาย แต่ก็มีบางประเทศที่ให้การรับรองสิทธิของธรรมชาติไว้ในกฎหมายระดับรัฐธรรมนูญของสาธารณรัฐเอกวาดอร์และรับรองสิทธิของแม่ธรณีไว้ในกฎหมายระดับรองของสาธารณรัฐโบลิเวีย รวมถึงการรับรองสิทธิของชุมชนธรรมชาติในกฎหมายระดับมลรัฐและกฎหมายระดับท้องถิ่นของสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้ การรับรองสิทธิชุมชนในกฎหมายของไทยก็ยังคงอยู่ภายใต้กระบวนทัศน์แบบมีมนุษย์เป็นศูนย์กลางซึ่งได้รับอิทธิพลจากการรับรองและให้สัตยาบันต่อกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศที่อยู่ภายใต้กระบวนทัศน์นี้เช่นเดียวกัน

4. เพื่อศึกษาแนวทางการรับรองสิทธิชุมชนท้องถิ่นในกฎหมายของไทยในการคุ้มครองและรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน พบว่า กฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศส่วนใหญ่ให้การรับรองสิทธิชุมชนภายใต้กระบวนทัศน์แบบมีมนุษย์เป็นศูนย์กลางซึ่งมีอิทธิพลที่สำคัญต่อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมของไทย จึงทำให้ค่อนข้างยากที่จะทำให้กฎหมายของไทยยอมรับอย่างเป็นทางการในการรับรองสิทธิชุมชนท้องถิ่นภายใต้กระบวนทัศน์แบบมีระบบนิเวศเป็นศูนย์กลาง ซึ่งสิทธิชุมชนท้องถิ่นหากได้รับการรับรองสิทธิไว้ในกฎหมายระดับรัฐธรรมนูญจะเป็นกลไกที่สำคัญต่อการคุ้มครองและรักษาอย่างยั่งยืน รวมถึงในกฎหมายว่าด้วยป่าชุมชน อย่างไรก็ตาม แผนแม่บทระยะ 20 ปี กำหนดให้ศาลปกครองมีบทบาทในการคุ้มครองสิทธิของธรรมชาติและสิทธิของแม่ธรณี ซึ่งเป็นแนวทางเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาให้ประชาชนและชุมชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมสิ่งแวดล้อมอย่างทั่วถึง ดังนั้น จากปัญหาทางกฎหมายดังกล่าวข้างต้น เห็นควรรับรองสิทธิชุมชนท้องถิ่นไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 เพื่อการคุ้มครองและรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

การอภิปรายผล

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. จากปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนแนวคิดและทฤษฎีภายใต้กระบวนทัศน์แบบมีมนุษย์เป็นศูนย์กลางกับกระบวนทัศน์แบบมีระบบนิเวศเป็นศูนย์กลาง พบว่า ยังไม่ปรากฏการรับรองสิทธิชุมชนท้องถิ่นไว้ในบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยซึ่งจะเป็นกลไกที่สำคัญในการคุ้มครองและรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน รวมถึงกฎหมายลำดับรอง แต่เนื่องจากกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของไทยนี้ได้รับอิทธิพลจากการรับรองและให้สัตยาบันต่อกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศภายใต้กระบวนทัศน์แบบมีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง ทำให้การคุ้มครองสิ่งแวดล้อมเป็นไปอย่างไม่ยั่งยืน ทั้งนี้ หากจะนำกรอบแนวคิดของสิทธิชุมชนท้องถิ่นภายใต้กระบวนทัศน์แบบมีระบบนิเวศเป็นศูนย์กลาง ที่ให้การรับรองสิทธิของธรรมชาติและสิทธิของแม่ธรณีซึ่งให้ความสำคัญต่อสิทธิชุมชนท้องถิ่นในกฎหมายระดับสากลและกฎหมายของบางประเทศมาเป็นหลักการพื้นฐานในการรับรองสิทธินี้

2. ชุมชนท้องถิ่นนี้มีความใกล้ชิดและมีความเชื่อมโยงหรือยึดโยงกับสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศทางธรรมชาติในท้องถิ่นแห่งนั้น ๆ โดยชุมชนท้องถิ่นนี้ไม่ได้หมายความเฉพาะประชาชนในท้องถิ่นเท่านั้น แต่ยังรวมถึงสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศทางธรรมชาติด้วย เนื่องจากชุมชนท้องถิ่นมีรากเหง้าหรือถือกำเนิดที่อยู่ในชุมชนแห่งนั้นได้สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษโดยผ่านวิถีการดำรงชีวิตตามจารีตประเพณี ความเชื่อ วัฒนธรรม ตลอดจนภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่มีความรักและหวงแหนต่อสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ ทำให้ชุมชนท้องถิ่นเหล่านี้ได้รู้สึกถึงภาระหน้าที่และความรับผิดชอบในการที่จะต้องให้ความคุ้มครองและรักษาสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศทางธรรมชาติในท้องถิ่นนั้น จึงจำเป็นต้องให้การรับรองสิทธิชุมชนท้องถิ่นไว้ในกฎหมายของไทยเพื่อให้ได้รับการคุ้มครองอย่างยั่งยืนต่อไป

ข้อค้นพบ หรือองค์ความรู้ใหม่

กฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศและกฎหมายต่างประเทศ รวมถึงกฎหมายของไทยส่วนใหญ่ได้มีการรับรองสิทธิชุมชนภายใต้กระบวนทัศน์แบบมีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง ที่เน้นอิงประโยชน์ของประชาชนหรือชุมชนเป็นสำคัญซึ่งมีลักษณะเป็นสิทธิเชิงกระบวนการโดยกำหนดให้มนุษย์เป็นผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายและธรรมชาติเป็นเพียงวัตถุแห่งสิทธิเท่านั้น ส่วนกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศและกฎหมายในบางประเทศให้ความสำคัญต่อสิทธิชุมชนท้องถิ่นภายใต้กระบวนทัศน์แบบมีระบบนิเวศเป็นศูนย์กลาง ซึ่งมีลักษณะเป็นสิทธิเชิงเนื้อหาโดยสมบูรณ์ในตนเองที่เห็นว่าธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมเป็นผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายเช่นเดียวกับมนุษย์ โดยให้การรับรองสิทธิของธรรมชาติหรือสิทธิของแม่ธรณีซึ่งให้ความสำคัญต่อสิทธิชุมชนท้องถิ่นที่จะส่งผลกระทบต่อ การคุ้มครองประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นแห่งนั้น รวมถึงสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติด้วย เพราะชุมชนท้องถิ่นนี้มีความใกล้ชิดและมีความเชื่อมโยงหรือยึดโยงกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่สำหรับประเทศไทยยังไม่มี การรับรองสิทธิชุมชนท้องถิ่นไว้ในกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมภายใต้กระบวนทัศน์แบบมีระบบนิเวศเป็นศูนย์กลางแต่อย่างใด ผู้วิจัยจึงเสนอให้แก้ไขเพิ่มเติมการรับรองสิทธิชุมชนท้องถิ่นไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ตามผลการศึกษาวิจัยนี้

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์

1.1 เห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ในการรับรองสิทธิชุมชนท้องถิ่น มาตรา 43 และกำหนดบทบาทของรัฐร่วมกับชุมชนท้องถิ่น มาตรา 57 และมาตรา 58

1.2 เห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 โดยเพิ่มเติมนิยามความหมายคำว่า “ชุมชนท้องถิ่น” ในมาตรา 4 รวมถึงส่งเสริมการจัดการป่าชุมชนร่วมกับรัฐและกำหนดสาระสำคัญแห่งสิทธิในอันที่จะมีการรับรองสิทธิชุมชนท้องถิ่นเพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ในมาตรา 3 และมาตรา 6 กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งป่าชุมชนในการที่จะส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมกับรัฐในการจัดการป่าชุมชน เพื่อการคุ้มครองและรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ศึกษาผลกระทบการใช้สิทธิชุมชนในทางปฏิบัติเน้นศึกษาการนำสิทธิชุมชนไปใช้จริงในแต่ละพื้นที่ เช่น กรณีการคัดค้านโครงการเหมือง โรงไฟฟ้า หรือการจัดการป่าชุมชน เพื่อประเมินว่า กฎหมายในปัจจุบันเอื้อต่อการใช้สิทธิดังกล่าวเพียงใด

2.2 วิจัยเชิงพื้นที่และวัฒนธรรมท้องถิ่น คือ ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง องค์ความรู้ท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้านกับกฎหมาย เช่น การจัดการป่าชุมชนของชาวกะเหรี่ยง หรือการจัดการแหล่งน้ำของชุมชนอีสาน เพื่อพัฒนากฎหมายที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

- คณิงนิจ ศรีบัวเอี่ยม. (2562). ความเชื่อมโยงระหว่างสิทธิชุมชนกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560. *วารสารรามคำแหง ฉบับนิติศาสตร์*, 8(1), 275-321.
- จรรย์ โฆษณานันท์. (2561). *นิติปรัชญา*. (พิมพ์ครั้งที่ 20). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จุมพต สายสุนทร. (2560). *กฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ การคุ้มครองและรักษาสิ่งแวดล้อมทางทะเล*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- จุฬาพัฒน์ กิรติภูมิธรรม. (2561). กรอบกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของธรรมชาติหรือสิทธิของแม่ธรณี. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- จุฬาพัฒน์ กิรติภูมิธรรม. (2561). กรอบกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของธรรมชาติหรือสิทธิของแม่ธรณี (Framework Law for The Protection of The Rights of Nature or The Rights of Mother Earth). *วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย*, 10(2), 583-615.
- จุฬาพัฒน์ กิรติภูมิธรรม. (2568). กฎหมายต้นแบบว่าด้วยการขยายความรับผิดชอบของผู้ผลิตตลอดวงจรชีวิต. *วารสารมหาจุฬานาครทรรค์*, 12(3), 300-312.
- ปรีดี เกษมทรัพย์. (2560). *นิติปรัชญา*. (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- ภาคภูมิ ศิลารัตน์. (2553). *ปัญหาในการรับรองและคุ้มครองผู้ทรงสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.
- สุนีย์ มัลลิกะมาลย์. (2545). *รัฐธรรมนูญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัครวิทย์ ราชพลสิทธิ์. (2566). สิทธิชุมชนกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืนภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญ. *วารสารนิติศาสตร์และสังคมท้องถิ่น คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี*, 7(2), 229-246.
- อำนาจ วงศ์บัณฑิต. (2567). *กฎหมายสิ่งแวดล้อม*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.